

CAPUT III.

DE DEFECTIBUS RATIOCINIORUM.

§. I.

Quinam sint ratiociniorum defectus?

Magna quidem est Ratiocinationis humanae vis, dos est soli menti spiritali conveniens; ast multa pariter sunt, quae eam deficere faciunt, & in complures saepe errores detrudunt: ea enim omnia, quae in primo logicae libro idearum claritati obesse diximus, ratiociniorum aequae defectus causant. Magis autem ratiociniorum veritati obsunt praepudicia & nimia mentis praecipitantia; cum enim ex quovis fere iudicio facili saepe sequela alia adhuc iudicia fluant; mirum non est, quod ex praepudicatis falsis opinionibus alia erronea iudicia per ratiocinationem deducantur. Praecipitantia mentis pariter impedit, ne consequentis cum antecedente connexio ea, qua decet, adtentione examinetur, quare pueriles incidunt in errores ii, qui animo non adtendunt vel ad ideas, vel ad relationem illam, quae mediam inter extremasve ideas datur. Egimus quidem in praecedentibus logicae libris de defectibus huiusmodi: lubet tamen hic addere nonnulla ex Antonio Genuesi, quae adtentionem in ratiocinando quam maxime necessariam turbant aut minuunt.

§. 2.

De voluptatibus.

Quae vero animi nostri adtentionem avertunt, sunt potissimum ea, quae mentem corporis

voluptatibus mancipant: cum enim nullae voluptates sint intensiores, quam quae corpus adficiunt, voluptatibus autem & doloribus quam maxime moveatur animus, inde fit, ut ille in voluptatibus ejusmodi aut doloribus ab omni plane inquisitione & adtentione sit plurimum remotus; hinc optime monet Antonius Genuensis: *Lib. 5. artis logicocrit. 3. Philosophus, qui veritatem quaerit, scito se non primum illam detegere posse, ac sincere intueri, quam a vehementioribus hujusmodi voluptatibus & doloribus animum vindicaverit.*

§. 3.

De adfectibus.

Alterum, quod adtentionem quam vehementissime perturbat, quin eam omnino tollit, sunt adfectus: siquidem illi maximam in mente impressionem faciunt, & juxta citatum Auctorem intensissimas quandoque voluptates aut dolores excitant: certum autem est, animum intensiori semper impressioni cedere: cum igitur adfectus ex causis singularibus progignantur, ceu ex singularibus bonis vel malis, singularibus quoque objectis animum adfigunt, ut nulli alii rei contemplandae, neque ideis abstractis perscrutandis sit aptus. *Hinc Philosophus praeter reliquis adfectus ab animo cohibere debet, aut si eum invaserint, abstinere ab omni ratiocinatione & judicio.*

§. 4.

De philautia.

Nulli autem adfectus nos turpius hallucinari faciunt, quam philautia; haec sane est, quae plu-

plurimorum iudicii aequilibrium inclinatur, & ex
 cujus praescripto non pauci de multis iudicant.
 Haec illa est, quae in sententia ferenda primo con-
 sultitur, & quae latam iubet esse quam rarissimam.
 Nec aliae probationes hic adducendae, quam quae
 quotidianae sunt. Cur enim quaeso ab integra
 saepe natione varia iudicantur certissima esse con-
 tradicentibus licet omnibus aliis nationibus, quam
 quod ista eorum bonis, famae, honoribus, si vera
 sint, faveant? Haec igitur philautia prohibet, ne
 aliarum nationum rationes libera mente perpen-
 dantur: perseveratur igitur in hisce ratiociniis fal-
 sis usque ad cineres, eoquod proprio commodo
 favere videantur. Nonne saepius istud ratiocini-
 um occurrit? *huic ordini nomen dedi, ergo pro
 vero habendum istud ordinis privilegium.* Ita bene
 monet ars cogitandi. *Pag. 3. c. 20. sect. 1.*

Ast haec fallacia magis elucescit variatis nonnun-
 quam adfectibus: quot enim videmus, qui nullas
 dotes naturales acquisitasve agnoscunt in iis, quos
 odio habent, seu quos diversa a se sentientes suis-
 que cupiditatibus aut commodis repererint con-
 trarios? hoc satis est, ut illico pro temerariis, su-
 perbis, perfidis, infamibus & impiis tradantur;
 si quis vero nostris utilitatibus, sententiis aut hono-
 ribus faveat, hoc non raro facit, ut eum vitae in-
 tegrum & sceleris purum reputemus adeo, ut
 quamvis haec formalis ratiocinatio in intellectu non
 fiat: *amo hunc, ergo est hominum optimus: odi il-
 lum, ergo est pessimus:* fiat tamen clam aliquo modo
 interius in ipsa mente, ut haec aberrationes possint
 dici sophismata & deceptiones cordis.

Eadem philautia seu nimis honorifica de se in-
 genioque suo praeconcepta opinio multis perur-
 det,

det, omnes suas sententias esse clarissimas atque evidentes adeo, ut illas proposuisse ad adsensum & fidem a quovis extorquendam sufficiat. Hinc nonnulli hoc vitio laborantes, cum auctoritatem a ratione nunquam distinxerint, parum curant, proprias sententias stabilire rationibus, imo & oppositas aliorum rationes negligunt, & non raro eos, qui aliter sentiunt, temerarios reputant.

Hinc sunt, qui quasi non alia ad contrariandum quibusdam sententiis ratione utuntur, quam hac plane frivola: *si id esset verum, ego non essem vir doctus, ergo id non est verum.* Haec sane ratio plures in contemptum celeberrimorum & acutissimorum systematum, neglectum utilissimarum experientiarum, celeberrimorum librorum odium induxit. Quare *Philosophus de suis humiliter sentiat, nec aliorum insenta negligat, sed ea acute perscrutari conetur.*

Derestabilius adhuc est illud philautiae vitium, quo adversarios a nobis dissentientes alios odiosos reddere volumus. Saepius enim homines, dum alios contraria sentire perspiciunt, eos variis convitiis lacessunt. *Vix binos (ait ars cogitandi) repereris caudidos, qui sibi invicem procrastinatas lites, veritatemque subdole occultatam non objiciant; adeo ut & qui recte & qui perperam sentiunt, eadem loquantur, de iisdemque querantur, atque eosdem sibi mutuo errores & vitia adfingant. Quo tamen vix est majus inter homines malum.* Quare saepius dubium manet, quid hac in materia credendum, cui parti sit adhaerendum; hincque viri prudentes ac moderati materiam dubiam controversamque tractantes omnino ab omnibus verborum aculeis abstineant, quam diu veritas aequitasque causae

causae, quam defendunt, abunde non fuerit adserta: nunquam adversarios pervicaces, temerarios, sensus communis expertes, Ecclesiam ipsam impugnantem, cumque haereticis sentientes dicent, priusquam hoc optime fuerit comprobatum; nec unquam effabuntur, nisi prius ostenderint, eos absurdas intolerabilesque ineptias effutire, cum tantumdem dici ex altera parte possit sine ullo utrinque fructu. Sufficiat igitur Philosopho seu sapientiae amatori veritatem iis propugnare armis, quae veritati propria sunt, & quae a mendacio tractari non possunt, id est, claras solidasque tantum rationes in medium produceret; ubi autem ejusmodi rationes deficiunt, sententia in dubio relinquenda, aut saltem adversarios verosimiles pariter rationes pro se habere non dissimulabit.

§. 5.

De ambitione.

Ambitio fere individua philantiae comes esse videtur, & plurimorum saepe animos possidet, eosque in caeteros suspicaces, invidos, malignos reddit, ut non nisi gravate ferant alios laudari, quia soli laudari cupiunt: cumque alter veritatem invenisse, aut novam aliquam lucem mundo ostendisse lauderetur, occulte cupiunt ei hanc laudem surripere. Quae res facit, ut homines ambitiosi aliorum dogmata sine ulla rationis umbra impugnent, inventaque extenuent, hancque absurdam ratiocinationem quasi in animo adstruant: *hoc ego non dixi, aut docui, ergo est falsum seu inutile: hunc ego librum non scripsi, ergo malus est & ineptus.* Haec igitur ambitio contradictionis spiritum parit, quo suadente, dum aliena aut leguntur
aut

aut audiuntur, iis leviter & perfunctorie, quae ad ea stabilienda seu probanda adducuntur, praelibatis toti se conferunt ad ea rimanda, quae in contrarium dici possunt, ut sic veritatis luci tenebras offundant. Quare merito timet clarissimus Antonius Genuensis, ne, si iste contradictionis spiritus adhuc diutius in orbe terrarum sustineatur, totus mundus in scepticismum incidat.

§. 6.

De obsequiositate.

Quae cum dicimus, non probamus illos, qui cum probe norint, quam ingrata sit contradicentium temperies, viam insistent proorsus oppositam, id est, nemini contradicunt, omnia laudant, omnia adprobant, & hoc illud est, quod obsequiositas sive complacentia dici potest. Quae licet fortunis adaugendis sit adcommodatior, rationi tamen vitiandae non minus est exitialis: nam sicut contradicentes verum quandoque pronuntiant, quod aliorum effatis contrarium est, ita complacentes & obsequiosi omnia habent pro veris. Quae consuetudo primo iudicium corrumpit, deinde mentem ipsam. Plura circa haec videantur in arte cogitandi *parte 3. capite 20.* ex qua varia circa hanc materiam desumimus.

§. 8.

De phantasia.

Tertiam causam, quae ad attentionem ad ratiocinium necessariam interturbat, adducit Antonius Genuensis phantasia. Haec, ubi, agente illo, paulo

N

viva

amor magis nos moveat, quam ulla sensuum commotio. Hae igitur sunt generales causae, quae attentionem ad rationem necessariam perturbant aut avertunt: speciales autem fere innumeratae esse possunt; nam eae omnes causae, quae aut dolores & voluptates in nobis excitant, aut adfectus in nobis intendunt, aut phantasiam commovent & pervigilem reddunt, aut sensus adliciunt & sibi mancipant, attentionem nostram perturbant. Ita Antonius Genuensis.

§. 10.

De mediis attentionem conciliandi.

Vidimus hactenus, quot & quae sint ea, quae attentionem nostram perturbant aut minuunt; inquiremus nunc pariter media, quibus illa conciliari possit. Et quidem, cum, ut supra dictum est, animus plerumque intensiori impressioni cedat, respuamus voluptates illas, quae animum nimis intendunt & occupant; curandum pariter, ut in nobis amorem sapientiae excitemus, quo animum quasi irretiamus & detineamus. *Saepe observavi (ait Antonius Genuensis) tum me immotam servasse attentionem, cum vehementi desiderio veri invenire impellerer, aut verum, quas meditabar aut legebam, intentiori voluptate demulcerer.* Ut autem excitemur in nobis verus sapientiae amor, saepius perpendantur ingentes sapientiae fructus, quos ipsa etiam sacra Scriptura pluribus in locis laudat & commendat. Sunt autem juxta Antonium Genuensem 1. nostri cura & conservatio, 2. honores & dignitates, quae scientias cum morum honestate conjunctas plerumque consequuntur, 3. bona

& divitiae, quas secum adfert, ubi illa in publicam utilitatem confertur, cui promovendae homini datur, 4. voluptates animae, quas ii sentiunt, qui veritates caeteris ignotas contemplantur; siquidem pariter ab erroribus humanae vitae infestis, aliisque adfectibus misere homines agitantibus liberantur. Unde bene canit Lucretius:

*Suave mari magno turbantibus æquora ventis
E terra magnum alterius spectare laborem;
Non quia vexari quemquam est jucunda voluptas,
Sed quibus ipse malis caveas, quia cernere suave est.*

Praeterea ea ipsa, quae hactenus adtentionem nostram perturbare diximus, ad eandem excitandam & retinendam non nihil conferre possunt, si bene impendantur: sic sunt quaedam voluptates licitae, quae ubi moderatae fuerint, adtentionem acuunt: adfectus pariter veri inquisitionem promovent, uti prae reliquis honoris cupido, & aemulatio: nec non sensus & experientiae non semper adtentionem turbant, sed quandoque intendunt; cum enim ob unionem corporis & animae rebus omnino abstractis minus tangamur, juvabit non nunquam res abstractas imaginibus phantasticis aut sensibilibus depingere, ut in iis animus detineatur; cavendum tamen, ne his imaginibus ita veritates intellectuales incrustentur, ut non amplius adpareant. Plura adtentionis fovendae & intendendae enumerat media Antonius Genuensis *L. 5. c. 3. Sphis 10. 11. & sequentibus*, qui circa haec consuli potest.

* *
*